

האדם השקול

מאת: יאנוש קורצ'אק, כתבים, כרך ו, עמ' 39-42
תרגום: אורי אורלב

האדם השקול דומה לבית קפה.

מעל האדם השקול, כמו מעל בית קפה, תלוי שקט צבעוני, פחות או יותר, המצהיר בהחלטיות, ללא הסוסים, ללא פקפוקים:

"בית קפה. קפה, תה, גלידה, עוגות".

וכל אחד יודע מיד עם מה יש לו עסק.

האדם השקול, בדומה לבית קפה, הוא בעל חזות נעימה למדי, והדור פלשה. אין בו שום דבר המרתק את המבט, משהו הנוגע קצת יותר עמוק ללב, והרי איש אינו דורש זאת; העקרון שלא יהיה שום דבר דוחה או מרתיע את המבט או את חוש הריח.

במטבח של בית הקפה וגם אצל האדם השקול – יש קצת לכלוך, מפני שמכרח להיות. אך מקפידים להסתיר אותו. ולשם מה להראות? מראה לכלוך בעיני אנשים מהדרים הוא דבר דוחה המקלקל את התאבון.

בבית קפה אפשר לשחק ביליארד, שחקט ולקרא עיתונים. אין אלה בלויים משכילים במיוחד או מזיקים במיוחד, אם לא מתחכמים אליהם יותר מדי ברצינות ולא מקדישים להם יותר מדי זמן. כמו כן החברה שבה האדם השקול מבלה ממלאת את זמנו, מביאה תועלת מה, ומרגיעה, והרי כל זה רק לטובה.

אדם רעב מאוד לא ילך לבית קפה, מפני שאם היה רוצה להשביע שם את רעבונו היה רק מקבל בחילה: העוגות מתוקות מדי. בית הקפה גם לא יספק לו התרגשויות עצות, והרי לשם כך תלוי השלט הפוסל מראש כל אפשרות כזאת. אותו דבר – גם האדם השקול.

אבל בהקבלה האמתית והמעמיקה בין אדם שקול לבית קפה מסתתר עוד משהו, גם זה וגם זה פועלים כהלכה, באופן סדיר, ללא גחמות, ללא הסוסים, דלוגים או חריגות.

דין, דין! בית הקפה פתוח. נכנסים, יוצאים – יוצאים, נכנסים. יש תנועה, לא תנועה קדחתנית אומנם – תנועה רגילה, סדירה – ללא התרגשויות, או סבוכים מרפבים – ללא מתח או השראה, או רטוטים רוחניים חזקים. דין, דין! האורחים עוזבים את בית הקפה לא בחדנה, אך גם לא בצער. והמוסד נסגר עד ליום המחרת.

העסק קיים שנים רבות. חוג חסידי גדל והולך, פעילותו הצנועה הולכת ומתרחבת. אך יום אחד מישהו ישים רגל, או ישתנו התנאים – העסק יסגר או ימכר. זה ואחר יגיד בראשו, לקוח אוהד יותר יאמץ, יזכיר במלה טובה את הספגניות שלה או את עוגות הקצפת – וזהו, והאנשים ישכחו. איש אינו מקלל ואינו מתרגז במיוחד, ורק לעתים רחוקות ירטן מישהו על המחר המפלפל או על השרות הרשלני.

הפירתי אדם שקול

זה היה בתקופת חיי המטפשת, כאשר אתה מבקש להזריק את תרפיב האינדאלי שלך על ימין ועל שמאל, לכלם יחד ולכל אחד לחוד, כאשר מקמצים בזעם את האגרופים פשמישהו אומר: "לא רוצה", או: "כבר חסנו אותי", או: "זה לא נקלט אצלי, אדון יקר; כבר נסו".

לא פלא שהאדם השקול עורר מיד את סלידתו.

– איך אתה יכול לחיות בצורה כזאת? אני מבטיח לך שהפרנולוגיה תחזק את ריחך, תתן לך טעם בחיים, תלמד אותך לחשב – תסב לך אשר. מדוע אתה מסרב, אדוני? מה אכפת לך?
והוא השיב בשלנה:

– אדוני היקר, כל אדם יודע מה שהוא יודע – מה יש פה לדבר?
וסרב.

אחרי מספר שנים בקשתי לגיסו לאגדת גדול תרד בדרך רצינלית.

– התרד מכיל ברזל, בתרד חבויים מקורות של פריאות לעם. התרד יחליף בבוא היום את תפוחי האדמה ההפכפכים ואת התבואה, ואת הבשר. התרד יכריע את השחפת, יפתר את כל הבעיות השוצצאליות. לחמניות מתרד, בגדים מתרד, בתיים מתרד... הבן זאת, אדוני!
והוא השיב בשלנה:

– אדוני היקר – תרד הוא תרד וזהו.

לא היה חסר הרבה כדי שאירה בו.

שוב עברו מספר שנים. פגשתי אותו בהלונתה של אשתי המנוחה.

– החיים, אדוני היקר, הם אך ורק חיים – ולחץ את ידי בלבביות.

נשקתי לו. המשפט הפשוט הזה נאמר באהדה כזאת, היתה בו כל כך הרבה חמימות.

החלטתי להפגש אתו לעתים יותר קרובות. תחלה הוא סקרן אותי בנושא, אחר כך קשר אותי אליו ההרגל, לבסוף נקשרתי אליו כמו לבית קפה. אני זוכר, שוחחתי אתו פעם על אמונה. בחנתי את האמונה ואת הדת מנקודת מבט היסטורית, חברתית, פילוסופית, מטפיזית, מטריאלית, אתנוגרפית.

הוא הקשיב בתשומת לב, מבטו עוקב ברפז אחרי תנועות שפתי וכאשר סימתי חור ומתש, חיד חיד חסר גון ואמר:

– אדוני היקר! אמונה – זאת אמונה... וזהו.

פעם נסערתי כלי לנכח מקרה כלשהו של נבזות אנושית.

– האנשים – קראתי – הם כמו תנים. האדם הוא יצור נבזי עוד יותר. לכל בעל חיים יש איזו תכונה טובה מלכה, שאפניית לו. האדם יודע לחשב; הוא יבחן כל נבזות, כל מעשה נבלה...

הוא הניח את כף ידו על כתפי ואמר בקול רציני להפליא, בגימה חגיגית:

– האדם הוא רק אדם.

פעם אחרת התרעמתי על יחס ההורים אל ילדיהם.

– מה נותנים אב או אם לילדיהם מלבד תות שדה, ממחטות אף נקיות, מורה פרטי ונעלים צהבות? האם הם מנסים לחמש את ילדיהם בנשק מחסן – למאבק הקשה של החיים? האם הם מתעמקים באני הנפשי של הילד – האדם? האם ביום הארוסין או קניית הנדוניה הם חשבו אלו תכונות גופניות ונפשיות הם הורישו לו? לא. ילד – הוא בבה, כדור במשחק קריקט, פלירט של הוריו... עבור מה מגיעה להם הכרת תודה?

הוא הניד בראשו.

– ומה? כמובן שאתה לא מסכים אתי, אדוני?

– כמובן... כמובן... אבל אתה מבין, אדוני היקר... הורים הם – הורים, וילד – זה ילד. מה יש פה לדבר?

והמשפט הפשוט הזה, באפן שנהגה ובמבנהו, הרגיע אותי כמו מנת גלידת שמנת ביום קיץ לוהט... כמעט שניצאתי מדעתי בראתי סביבי חסר יוזמה מלאש כל כך, חסר רעיונות חדשים, חסר מחשבה חברתית, שגרה מטמטמת, זוחלת כמו צב, מגולגלת, רדומה, מעוררת בחילה, מחניקה, חרשת ואלמות! יש להגיע את העסה המנמנמת הזאת, לעוררה בטיילי מחשבה נעלה, להאיץ בה אפלו בדורבנות כדי שתעבר מן ההלוך המדוד הזה לדחיפה. שתפסיק לזחל, לכל השדים והרוחות, בכבדות כזאת, ובנשימות שורקניות אסתמטיות, כמו חזיר מפוסט הנובר בגבל... ברקעי השראה נבואית ורעמי דחפים חברתיים גורמים לכל היותר למצמוץ עינים, קוטעים לכל היותר פהוק רחב אחד... ואיך אפשר להתמודד עם כל זה – נו, דבר כבר אדוני!...

והוא? שפשוף את מצחו ואמר:

– אדוני היקר! מה שאפשר – אפשר, ומה שאי אפשר – אי אפשר. אין מה לעשות!

חטפתי את מגפעי וברחתי, ונמנעתי מלהפגש עמו במשך זמן מה.

אבל הייתי סקרן לדעת, מה דעתו של אותו אדם על בני הנעורים. הנחתי שבני הנער מעצבנים אותו בחייהם המלאים, בקלות דעתם חסרת הבקרה.

לא! גם כאן היתה עמו מחשבה מוכנה, שספקה אותו לחלוטין כדי להבין, להגדיר ולסלח:

– מה אתה רוצה אדוני, נעורים – הם נעורים... לא נעזר לך שום דבר, אדוני היקר.

”אדם הוא אדם” – ”אמונה – זאת אמונה” – ”חיים – הם רק חיים”.

ובבית הקפה:

”בבקשה לא לעשן” – ”בבקשה לשלם בקפה”.

קצר, תמציתי, מובן...

הייתי לגדו פאשר גסס, מקוץ בבני משפחתי. הנה שקט ורגוע.

– ילדים, זכרו שחובה – היא חובה וישר – הוא ישר.

הבחין בי. הושיט לי את ידו:

– תשתדל אדוני להשיג קצבת גמלאים עבור אשתי, לפחות משוהו. הרי יש לך שם קצת מכרים, והרי הם – כן, כמו שהם.

זאת היתה תלונתו האחרונה על הממנים עליו.

– אבל אתה תמשיך להיות – נסיתי להבטיח לו.

הניף בגדו בבטול.

– אה, לא, אדוני, מות – זה מות.

ומית.